

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
BUDDHIST MORALITY TEACHING MONKS IN SCHOOLS
AND MORAL AND ETHICAL DEVELOPMENT

พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวัตฒโก

PhramahaKriengsak Bhuriwatdhako

วัดหลวงพ้อสดธรรมกายาราม

Wat Luang Phor Sodh Dhammakayaram

Corresponding Author E-mail: hinsoomi_19@hotmail.com

บทคัดย่อ

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีบทบาทในการการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนให้เป็นเยาวชนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมโดยผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัยควรจัดกระบวนการเรียนสอนแบบ Active Learning พระสอนศีลธรรมควรลดบทบาทในการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนในลักษณะการบรรยายลดลงและเพิ่มบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่างๆสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ มีกิจกรรมพัฒนานักเรียน พร้อมทั้งการวัดผลและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับระบบการเรียนรู้ ให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เด็กนักเรียนได้นำไปพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้งพระสอนศีลธรรมต้องไม่บกพร่องในหน้าที่ของตนเองประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในจริยวัตรอันดีงาม และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ยกระดับคุณภาพกาย วาจา ใจ ให้นักเรียนเป็นคนดีด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย

คำสำคัญ : พระสอนศีลธรรม, การพัฒนา, คุณธรรมจริยธรรม

Abstract

Moral teaching monks in schools play a role in developing morality and ethics for students to become moral and ethical youths. Through the process of organizing modern learning activities. The teaching process should be organized using Active Learning. Moral teaching monks should reduce their role in transmitting knowledge to students in lectures and increase their role in stimulating students to be enthusiastic about

various activities. Create a learning atmosphere There are student development activities. along with effective measurement and evaluation consistent with the learning system Provide students with knowledge and understanding of Buddhist principles and be able to apply them in daily life Apply digital technology to teach Buddhist principles to students in order to develop morality and ethics. In addition, moral teachers must not fail in their duties and act in good manners. and strengthen good immunity Raise the quality of body, speech, and mind to make students good people with the principles of Buddhism and the good culture of Thai society.

Keywords : Buddhist monk teaching morality, development, morality and ethics

บทนำ

การจะพัฒนานักเรียนให้เป็นเยาวชนผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป สถาบันที่มีส่วนสร้างเสริมและปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กนั้น ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เป็นต้น สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่เด็กเกี่ยวข้องและเริ่มเรียนรู้การดำรงชีวิต และได้รับการสั่งสอนให้เป็นคนดีเสริมสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ แต่ในปัจจุบันผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจการครองชีพสูงขึ้นไม่มีเวลาจะพบปะสั่งสอนอบรมลูกได้อย่างเพียงพอดังนั้นสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน การอบรมบ่มนิสัยและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงตกเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องนำพระพุทธศาสนาให้กลับมามีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิตใจและสติปัญญาของผู้เรียนไปพร้อมกันๆ (เมตตา ภริมย์ภักดี, 2548) การส่งเสริมบทบาทของคณะสงฆ์ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โรงเรียนและครอบครัวต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดตลอดจนสนับสนุนให้มีการปฏิบัติธรรมและความสงบเรียบร้อยทางจิตใจควบคู่กับการเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา และกระบวนการเรียนรู้ทุกรูปแบบและทุกแนวทางจะโน้มน้าวจิตใจเยาวชนให้ออกห่างจากสิ่งชั่วร้ายหลีกเลี่ยงสื่อลามกอนาจาร การหมกมุ่นทางเพศก่อนวัยอันควร อันตรายและพิษภัยจากยาเสพติด ต้องพัฒนาไปตามธรรมชาติของวัยนักเรียนและความพร้อมทางด้านจิตใจโดยการให้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไม่ฝืนธรรมชาติ ซึ่งการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติให้เหมาะสมในแต่ละช่วงวัยนั้น พระสงฆ์จะเป็นบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุด เพราะเป็นผู้เล่าเรียนธรรมะโดยตรงและนำออกมาเผยแผ่สู่สาธารณชน (กรมการศาสนา, 2533)

และในยุคปัจจุบันนี้โลกของเรามีสื่อเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นมามากมายไม่ว่าจะเป็น Facebook Instagram Line Twitter Tik Tok ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนเสื่อมลง พระสอนศีลธรรมจึงมีหน้าที่อบรมพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้นักเรียนเป็นเยาวชนผู้มีความดีและมีทัศนคติที่ดี ซึ่งในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนนั้น เทคนิคการสอนให้นักเรียนได้เข้าใจในหลักธรรมถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่จะทำให้นักเรียนสามารถโน้มน้าวกระตุ้น จูงใจ หรือปลุกฝังให้นักเรียนมีจริยธรรมที่ดีตามต้องการได้

บทบาทของพระสอนศีลธรรม

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระภิกษุได้เข้าไปพัฒนาศีลธรรมของนักเรียน บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประกอบด้วย การสอนวิชาพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การนำผู้เรียนฝึกสมาธิ และทำพิธีทางพุทธศาสนา สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาแก่นักเรียนเพื่อเข้าสอบธรรมศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย และให้การสนับสนุนโรงเรียนวิถิพุทธโดยการสอนวิชาพุทธศาสนาบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิตแก่นักเรียนชาวพุทธ บทบาทพระสอนศีลธรรม หมายถึง การกระทำตามหน้าที่ที่กำหนด นั่นคือ การสอนศีลธรรม บทบาทหน้าที่ของการเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมี 4 ประการ ได้แก่ (1) สอนสาระการเรียนรู้วิชาพุทธศาสนาตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยทำการสอนตามมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (2) เป็นผู้นำนักเรียนเข้าสู่การฝึกสมาธิ บริหารจิต เจริญปัญญา และทำพิธีทางพุทธศาสนา (3) สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาแก่นักเรียนและผู้สนใจทั่วไปเพื่อเข้าสอบธรรมศึกษาประจำปี และ (4) ส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนวิถิพุทธโดยการสอนวิชาพุทธศาสนาบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิตจริงแก่นักเรียนชาวพุทธ คือ มีศีล สมาธิ ปัญญา (สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

แม้จะกำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมออกเป็น 4 ประการก็ตาม แต่ภารกิจหลักก็คือ การสอนวิชาพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพราะต้องมีรายงานการปฏิบัติงานตามที่ได้ไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ ในแต่ละปีการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การที่พระเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาพุทธศาสนา หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาล้วนได้รับการนิยามว่าเป็นการสอนศีลธรรมทั้งสิ้น ประเด็นที่จะต้องตั้งคำถามก็คือ ภารกิจทั้ง 4 ประการดังกล่าวจัดเป็นการสอนศีลธรรมหรือไม่ เนื่องจากเนื้อหาที่ระบุไว้ในสาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรมจริยธรรมในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่เน้นหนักไปที่เนื้อหาของศาสนา มากกว่าศีลธรรมจริยธรรม พระสงฆ์ที่ไปสอนในสถานศึกษา จึงมีหน้าที่ทำการสอนตามสถานศึกษาได้กำหนดไว้ กล่าวคือ การสอนวิชาพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นการสอนก็ต้องเป็นไปตามแผนการสอนที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็นของเนื้อหา ทำให้ไม่แตกต่างจากครูทั่วไปที่ทำหน้าที่สอนวิชาพุทธศาสนาใน

สถานศึกษาต่าง ๆที่ไม่มีพระไปทำหน้าที่สอน จึงไม่สามารถเป็นหลักประกันหรือสรุปได้ว่าการที่พระไปสอนในโรงเรียนจะเป็นการสอนศีลธรรมตามที่สังคมคาดหวังไว้หรือไม่ เนื่องจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้เอาไว้อย่างชัดเจนแล้ว (พุทธรักษ์ ปรานนอก และคณะ, 2562)

บทบาทหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมเน้นไปที่การสอนวิชาพุทธศาสนาเป็นหลัก ทำให้เกิดประเด็นคำถามว่า บทบาทหน้าที่ดังกล่าวเป็นการสอนศีลธรรมตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ เพราะการสอนวิชาพุทธศาสนาเพื่อเข้าสู่ระบบการวัดผลและประเมินผล ทำให้เน้นการสอนเนื้อหาในเชิงความจำมากกว่า กระบวนการสร้างหรือพัฒนาศีลธรรมให้แก่ผู้เรียน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงควรมีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาศีลธรรมของผู้เรียนมากกว่าเน้นสอนเนื้อหาทางพุทธศาสนา โดยการนำปฏิบัติเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์ในประเด็นทางศีลธรรม (พระครูอุดมจารุวรรณ, 2566)

การทำหน้าที่การเป็นพระสอนศีลธรรม ได้ชื่อว่าเป็นการนำศึกษาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้ผ่านการประพฤติปฏิบัติมาแล้วและนำมาเผยแพร่ให้กับเด็กเยาวชนในสถานศึกษาโดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันนี้เป็นสถานการณ์ที่กำลังเผชิญกับวัฒนธรรมใหม่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พระสอนศีลธรรมจะต้องพัฒนาตัวเองอยู่เสมอเพราะความรู้และโลกเปลี่ยนไปทุกวัน โลกสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างไรมิช้าอย่างไร จะต้องศึกษายกมาเป็นอุทาหรณ์เป็นนิทานในการยกขึ้นสู่ในชั้นเรียน และต้องปรับปรุงทักษะการสอนให้สอดคล้องกับโลกปัจจุบันโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่าการเรียนการสอนแบบ Active Learning และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม พระสอนศีลธรรมควรลดบทบาทในการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนเรียนในลักษณะการบรรยายลง และเพิ่มบทบาท ในการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่างๆรวมถึงการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมคือมโนธรรมอันเป็นสำนักแห่งความดีที่เกิดจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผลจนสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดงามแล้วมุ่งมั่นอยู่กับสิ่งดีงามจนเคยชินเป็นคนที่มีคุณธรรมเป็นกิจนิสัยและลักษณะนิสัยจากความหมายของ“คุณธรรม”ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าคุณธรรมหมายถึงความสำนึกในจิตใจของบุคคลในทางที่ดีงามอันเกิดจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผลส่งผลต่อความคิดที่นำไปสู่การกระทำและความประพฤติในทางที่ดี เช่นความเสียสละความมีน้ำใจความรับผิดชอบ เป็นต้น (เจริญ ไวรวัจนกุล, 2531)

ส่วนจริยธรรม เป็นหลักการสำหรับการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม เพื่อบรรลุถึงความสงบสุข ของชีวิต และสังคม จัดเป็นกรอบแห่งการประพฤติที่ได้รับการตีค่าว่ามีความสูงส่งดีงาม จริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรมถือเอาการกระจายสิทธิหน้าที่อย่างเท่าเทียมโดยมิได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับทั่วไปแต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ไม่มีการขัดแย้งเป็นอุดมคติตั้งนั้นพันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพต่อสิทธิข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกันโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976)

ในสถานการณ์ปัจจุบันสถานศึกษาทุกๆแห่งผลักดันสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดูฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสงปัญญาส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม 4 ประการ คือ (1) สัมปยุตสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดีใกล้ผู้รู้ มีครูอาจารย์ดีมีข้อมูลมีสื่อที่ดี (2) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (3) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี (4) อัมมานุอัมมปฏิปัตติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจน (อง.จตุกก. (ไทย) 21/248/332.) ซึ่งปัญญาคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านกายภาพ สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อม เป็นต้น ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เช่นกิจกรรมประจำวัน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมนักเรียนต่าง ๆ ด้านการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้แผนการจัดการเรียนรู้จนถึงกระบวนการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เป็นต้น และด้านการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุนติดตามประเมินผลและพัฒนาต่อเนื่อง ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเพื่อให้เกิดการพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขา ดำเนินได้อย่างชัดเจน มีประสิทธิภาพ ดังเช่น ด้านการจัดกายภาพควรเป็นธรรมชาติสภาพแวดล้อมที่ ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนา ศรัทธา และศีลธรรม เป็นต้น

2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันประจำสัปดาห์หรือโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้งศีล สมาธิและปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดูฟัง ดำเนินด้วยสติสัมปชัญญะเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต

3. ด้านการเรียนการสอน สถานศึกษาจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ กระบวนการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ทำให้ดูอยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย ด้านความประพฤติ ด้านจิตใจและด้านปัญญา เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคม โดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนา วัฒนธรรมแสงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น การกินอยู่เป็น เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้หรือการดูฟังเป็น เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญาเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรว่าควรร่างหลักสูตรที่สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมไทย ให้เยาวชนไทยได้รักษาและรักในภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งที่ต้องสร้างต่อมา คือ ครูเพราะครูคือแบบอย่างชีวิตของนักเรียน เนื่องจาก ครูถือเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะต้องทุ่มเทร่างกายแรงใจมุ่งมั่นที่จะสั่งสอนให้เด็กเป็นคนดีมีคุณภาพ ด้วยเมตตาและปรารถนาดีต่อเด็กอย่างเต็มที่

4. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้และพัฒนา ไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันมีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละประโยชน์ตนเพื่อส่วนรวม เป็นต้น (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้สรุปได้ดังนี้

1. ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัยให้รู้จักใช้ความคิดรู้จักบำรุงสติปัญญาให้เฉียบแหลม เพื่อนำมาใช้ประโยชน์แก่ตนและแก่ประชาชน

2. ฝึกนักเรียนให้มีความรู้สำหรับใช้ประกอบอาชีพ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น พร้อมได้แสดงทัศนะเพิ่มเติมอีกว่าการศึกษาอบรมดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในสถานศึกษาเท่านั้น นักเรียนควรจะได้รับ การอบรมจากที่บ้าน ข้อนี้สำคัญมาแม้จะเป็นเรื่องทีรู้อันอยู่ แต่ด้วยสมัยปัจจุบันพ่อแม่ผู้ปกครอง มักโยนความรับผิดชอบไปให้ครูอาจารย์ และสถานศึกษา (กระทรวงการทองเที่ยวและกีฬากรมพลศึกษา, 2557)

การพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นกระบวนการที่จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และการอบรมสั่งสอนให้บุคคลเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นหน้าที่หลักสำคัญยิ่งประการหนึ่งของพระสงฆ์ ในฐานะเป็นผู้นำ เพราะพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับ วิถีชาวพุทธในฐานะเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญ ให้ความหมายเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ เป็นที่มาและถ่ายทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนชนบท วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลและบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ศีลธรรม และพฤติกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งในทางสังคมวัฒนธรรม และศาสนา สำหรับพระสงฆ์นั้นมิใช่จะมีบทบาทหน้าที่ในการใฝ่เรียนรู้และเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ยังมีบทบาทพัฒนาตนเองเพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย

แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

การปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมครบถ้วน สมควรตาม ความมุ่งหมายของศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติจะต้องมีการดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งระบบทั้งนอกโรงเรียน และในโรงเรียนจะยกภาระให้แก่โรงเรียน หรือสถานศึกษาเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้แนวทางวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

1. บิดามารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำกรปลูกฝังหล่อหลอมตลอดจน ถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวและต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตาม นักวิชาการศึกษาได้ศึกษาผลกระทบของการเลี้ยง

ดูเด็กแบบต่าง ๆ ต่อความมีคุณธรรมและจริยธรรมของเด็ก ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับความรักจากการเลี้ยงดูมาก มีลักษณะความรับผิดชอบวินัยทางสังคมและความเอื้อเฟื้อสูงกว่าเด็กที่ได้รับความรักจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครองน้อยกว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมมากจะมีลักษณะ เชื้อพัง สุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อายเก็บตัว และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่เลี้ยงดูแบบควบคุมน้อยจะไม่เชื้อพังไม่มีความรับผิดชอบ และขาดสมาธิ เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบให้เหตุผลเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าวรู้จักผิดชอบชั่วดีและอายุเมื่อทำผิด

2. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัวเช่นเดียวกัน โดยปกติเด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ด้วยการสังเกตและเลียนแบบ มากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง ถ้าหากผู้ใหญ่เป็นผู้มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องแก่เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น

3. เพื่อน ๆ ของเด็กเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรม บางอย่างให้เด็กได้รับรู้รับไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อนได้โดยเฉพาะในวัยรุ่นการทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดเจน การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมิใช่มาจากเพื่อนฝ่ายเดียว แต่ยังได้มาจากการได้การกระทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กในวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อน ๆ ดังกล่าวนี้นวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและนอกโรงเรียนด้วย

4. พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้านตำบลหรืออำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กนักเรียนอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้นและได้มอบให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนจริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นนั้นด้วย

5. สื่อสารมวลชน หรือสื่อสารมวลชนทุกรูปแบบในปัจจุบันนี้มีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อการปลูกฝัง หรือเปลี่ยนแปลงเจตคติค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนักเรียน นักศึกษา หนังสือพิมพ์วิทยุ โทรทัศน์ตลอดไปถึงภาพยนตร์บทเพลง หนังสืออ่านเป็นทั้งเรื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกัน ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในด้านที่จะช่วยปลูกฝังความมีจริยธรรมที่ดีแก่เด็กและเยาวชนแล้วยังอาจเป็นเครื่องมือทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังหล่อหลอม นักเรียน นักศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงปรารถนา

6. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อม และสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารและการให้บริการต่าง ๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างที่พึงปรารถนาของครูอาจารย์การเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับจริยศึกษาโดยเฉพาะการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนั้น ใช้วิธีการหล่อหลอมดังที่กล่าวมาในข้างต้นด้วยวิธีการใช้นิทานวรรณคดี หรือข่าวสารจากชีวิตจริง การใช้วีดิทัศน์ภาพยนตร์แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง แผ่นโปสเตอร์ การอธิบาย การเทศนา การตักเตือน การสนทนาการยกย่องสรรเสริญ การชมเชย การแก้ไขและการวิจารณ์ข้อบกพร่อง (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2524)

การปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรม จะต้องให้มีอยู่ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในสถานศึกษาควรปลูกฝังทางด้านนักวิชาการ การเรียนการสอน และการอบรมจริยศึกษาที่งามของวัฒนธรรมไทยที่มีอยู่ตั้งแต่ต้นมา ทางกายก็ดีวาจาและจิตใจก็ดีขณะที่นอกสถานศึกษาควรปลูกฝังฐานด้านชีวิตที่ดำรงอยู่ และสังคมจะช่วยให้ นักเรียน นักศึกษา เป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม อย่างครบถ้วน

กระบวนการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในศตวรรษที่ 21

กิจกรรมการดำเนินงานภารกิจหลัก

ช่วยสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนำเนื้อหา สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ และความคาดหวังจากกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมาจัดทำขั้นตอนปฏิบัติงาน ดังนี้

1. การวางแผน (P-Plan)

1.1 ประสานสถานศึกษา เพื่อจัดทำแผนการเรียนการสอนร่วมกับครูประจำหลักสูตรของสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมจะเข้าไปปฏิบัติงาน

1.2 จัดทำแผนการเรียนการสอน ตลอดปีการศึกษา

2. การปฏิบัติงานตามแผน (D-Do)

2.1 ปฏิบัติตามขั้นตอน ตามแผนการเรียนการสอนที่กำหนดไว้

2.2 รายงานความก้าวหน้ารายเดือนผ่านรายงานสรุปผลการดำเนินงาน

3. การตรวจสอบและประเมินผล (C-Check)

3.1 ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

3.2 สรุปผลการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน

4. การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (A-Act)

4.1 จัดทำรายงานผลการสอนศีลธรรมที่รับผิดชอบ

4.2 นำข้อเสนอแนะจากรายงานผลการสอนมาพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมการดำเนินงานภารกิจสนับสนุนได้แก่

1. เป็นผู้นำนักเรียนเข้าสู่การฝึกสมาธิบริหารจิต เจริญปัญญา และทำพิธีทางพระพุทธศาสนา บูรณาการกับชั่วโมงการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาโดยเน้นกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา เช่น การสวดมนต์ ฝึกสมาธิ เจริญสติ, การกล่าวคำอาราธนาและคำถวายทานในศาสนพิธี, อบรมศีลธรรม และวัฒนธรรมชาวพุทธ

2. สนองงานคณะสงฆ์ด้วยการสอนหรือติวเข้มธรรมศึกษาตรี โท เอกสำหรับผู้เข้าสอบอันเป็นงานของคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์

3. ให้การสนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการสอนวิชาพระพุทธศาสนาบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิตให้นักเรียนเกิดการพัฒนากาย ศีล จิตปัญญา (สำนักงานพระสอนศีลธรรม,2565)

จะเห็นได้ว่ากระบวนการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ การให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน เสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ยกระดับคุณภาพกาย วาจา ใจ ให้นักเรียนเป็นคนดีด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย สามารถผนวกเข้ากับงานของคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการศึกษาสงเคราะห์ เน้นการสงเคราะห์ช่วยเหลือด้วยการศึกษา คือ สอนสาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอบรมศีลธรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เสริมสร้างพฤติกรรมเชิงพุทธสอนธรรมศึกษาช่วยอบรมให้เด็กมีความรู้ทางพระพุทธศาสนาด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมและสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมโรงเรียนวิถีพุทธ

บทสรุป

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีบทบาทสำคัญโดยเป็นผู้สอนหลักธรรมทางศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในธรรมะเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพราะในปัจจุบันโลกและสังคมทุกวันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วพระสอนศีลธรรมต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัดทั้งในด้านภารกิจหลักและภารกิจสนับสนุน ควรจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลาง พร้อมกับการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีมาใช้ในการสอนให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนและมุ่งเน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงทัศนะของตนเองในประเด็นศีลธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่จะสร้างให้นักเรียนสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในตนเองได้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา.(2533). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิชาการกองศาสนศึกษา กรมการศาสนา.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมพลศึกษา.(2557). *กิจกรรมนันทนาการเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของเด็ก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ เอส.ออฟเซ็ทกราฟฟิคดีไซน์.
- เจริญ ไวรวัจนกุล. (2531). *ความเป็นครู*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ (2524). *คุณธรรมจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: กรมพระศาสนา.

- พระครูอุดมจารุวรรณ.(2566). *การจัดการศึกษาวิถีพุทธของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน*. วารสารบรรพตการศึกษาศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์.
- พุทธรักษ์ ปราบนอก และคณะ.(2562). *บทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย*. วารสารแสงอีสาน.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เมตตา ภิรมย์ภักดี. (2548). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: สาระไทย.
- สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2560). *คู่มือพระสอนศีลธรรม*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2565). *คู่มือพระสอนศีลธรรม*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Kohlberg, L. (1976). *Moral Stage and Moralization: The Cognitive Development Approach*. *Moral Development and Behavior*. Ed. by Thomas Lickona, New York : Holt Rinehart and Winston.